

ANO EIROPAS EKONOMIKAS KOMISIJA

VIDES POLITIKAS KOMITEJA

Vides un izglītības ministriju pārstāvju augsta līmeņa sanāksme
(Viļņa, 2005. gada 17.–18. marts)
(Dienaskārtības 5. un 6. punkts)

**ANO EEK STRATĒGIJA IZGLĪTĪBAI
ILGTSPĒJĪGAI ATTĪSTĪBAI,
pieņemta augsta līmeņa sanāksmē**

Redzējums

Mūsu nākotnes redzējums ir redzējums par reģionu, kurā ir tādas kopīgas vērtības kā solidaritāte, vienlīdzība, savstarpēja cieņa starp cilvēkiem, valstīm un paaudzēm. Tas ir reģions, kuru raksturo ilgspejīga attīstība, arī ekonomiskā vitalitāte, tiesiskums, sociālā kohēzija, vides aizsardzība, ilgspejīga dabas resursu apsaimniekošana, lai tiktu ievērotas šīs paaudzes vajadzības, negatīvi neietekmējot nākamo paaudžu spēju rīkoties atbilstoši savām vajadzībām.

Papildus tam, ka izglītība ir viena no cilvēktiesībām², tā ir arī priekšnoteikums ilgspejīgas attīstības sasniegšanai un svarīgs labas pārvaldības, kompetentas lēmumu pieņemšanas un demokrātijas sekmēšanas līdzeklis. Tāpēc izglītība ilgspejīgai attīstībai var palīdzēt īstenot mūsu redzējumu praksē. Izglītība ilgspejīgai attīstībai attīsta un nostiprina individu, grupu, kopienu, organizāciju un valstu spēju pieņemt lēmumus un izdarīt izvēli par labu ilgspejīgai attīstībai. Tā var veicināt cilvēku uzskatu maiņu un šādi dot viņiem iespēju padarīt pasauli drošāku, veselīgāku un turīgāku, tādējādi uzlabojot dzīves kvalitāti. Izglītība ilgspejīgai attīstībai var nodrošināt kritisku domāšanu, lielāku informētību un iespēju paplašināšanu, lai varētu izpētīt jaunus redzējumus un koncepcijas un izstrādāt jaunas metodes un līdzekļus.

¹ Sk. arī – Pasaules vides un attīstības komisija, “Mūsu kopīgā nākotne”, 1987.

² Sk. arī – Paziņojums par izglītību ilgspejīgai attīstībai; 5. ministru konference “Vide Eiropai”, Kijeva, 2003. gads.

Ievads

1. Mandāts izstrādāt stratēģiju izriet no ANO EEK vides ministru paziņojuma to 5. konferencē “Vide Eiropai” (Kijeva, 2003. gada maijs). Stratēģijā ir izmantota pieredze, kas uzkrāta gan reģionā, gan pasaulē. Šī stratēģija ir ieguldījums pamatnostādņēs, ko ANO Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija (UNESCO) sagatavojusi, lai izstrādātu programmu, ar kuru paredzēts īstenot ANO dekādi “Izglītība ilgtspējīgai attīstībai”, tā atbilst minētajām pamatnostādņēm un ir jāizmanto kā pamats ANO dekādes īstenošanai un Pasaules Ilgtspējīgas attīstības samita rezultātu piemērošanai reģionālā līmenī.
2. Stratēģija ir izstrādāta līdzdalības procesā, kurā piedalījās valdības, izglītības iestādes, nevalstiskās organizācijas un citas ANO EEK reģiona ieinteresētās personas, kā arī starptautiskās organizācijas.
3. Šai stratēģijai ir jāatvieglo izglītības ilgtspējīgai attīstībai (IIA) ieviešana un veicināšana ANO EEK reģionā, tādējādi sekmējot mūsu kopīgā redzējuma īstenošanu.
4. ANO EEK reģionā ir valstis ar lielu kultūras daudzveidību un ar dažādiem sociāli ekonomiskajiem un politiskajiem apstākļiem. Ilgtspējīgas attīstības izredzes lielā mērā ir atkarīgas no tā, ka mainās dzīves veids un patēriņa un ražošanas modeļi, vienlaikus tiek ņemtas vērā to valstu vajadzības, kurās galvenais uzdevums joprojām ir nabadzības mazināšana.
5. Reģionā ir gan priekšnoteikumi, gan vajadzības stratēģijas īstenošanai. Vairumā šī reģiona valstu ir izveidotas izglītības sistēmas, kurās nodarbināti profesionāli izglītotāji, ir nodrošināta pamatzglītības pieejamība un visiem vienādas tiesības uz izglītību, ir sasniegts augsts lasīt un rakstīt prasmes līmenis, attīstīts zinātniskais potenciāls un nodrošināta pilsoniskās sabiedrības līdzdalība. Tomēr, lai efektīvi īstenotu IIA, joprojām ir uzdevumi, kas jāveic. Jāpilnveido izglītības sistēmas, lai tajās tiktu ņemts vērā IIA starpnozaru raksturs, jānostiprina pilsoniskās sabiedrības līdzdalība un jānodrošina atbilstoši institucionālie un materiālie nosacījumi.

I. MĒRĶIS UN UZDEVUMI

6. Šīs stratēģijas mērķis ir rosināt ANO EEK dalībvalstis, lai tās izstrādātu IIA un iekļautu to formālajās izglītības sistēmās visos būtiskajos priekšmetos, kā arī neformālajā un neoficiālajā izglītībā. Tas sniegs cilvēkiem zināšanas un iemaņas ilgtspējīgas attīstības jomā, padarot viņus kompetentākus un pārliecinātākus par sevi un palielinot viņu iespējas dzīvot veselīgu un produktīvu dzīvi harmonijā ar dabu³ un ievērot sociālās vērtības, dzimumu līdztiesību un kultūras daudzveidību.
7. Šīs stratēģijas uzdevumi, kas veicinās minētā mērķa sasniegšanu, ir šādi:
 - a) nodrošināt, lai politikā, reglamentējošajās un darbības pamatnostādņēs tiktu atbalstīta IIA;
 - b) veicināt ilgtspējīgu attīstību ar formālās, neformālās un neoficiālās izglītības starpniecību;

³ Rio Deklarācijā par vidi un attīstību ir noteikts, ka rūpēs par ilgtspējīgu attīstību galvenā nozīme ir cilvēkiem un viņiem ir tiesības uz veselīgu un produktīvu dzīvi harmonijā ar dabu (Sk. arī – Īstenošanas plānu, Pasaules sammits par ilgtspējīgu attīstību, ANO, 2002. gads)

-
- c) nodrošināt izglītotājiem vajadzīgās zināšanas, lai viņi varētu ieviest ilgtspējīgu attīstību mācību priekšmetos, kurus viņi pasniedz;
 - d) nodrošināt, lai ir pieejami IIA atbilstoši līdzekļi un materiāli;
 - e) veicināt IIA izpēti un attīstību;
 - f) nostiprināt sadarbību IIA jomā visos līmeņos ANO EEK reģionā.

II. DARBĪBAS JOMA

8. Stratēģiju pieņems ieinteresētās ANO EEK dalībvalstis. Ir ieteicams, lai to ievērotu arī valstis, kas nav šajā reģionā.

9. Stratēģija ir adresēta valdībām, motivējot tās un iesakot tām, kā izstrādāt politiku un praksi, kas ievieš ilgtspējīgu attīstību izglītībā un mācībās ar izglītotāju un citu ieinteresēto personu dalību. Tā kā saistībā ar izglītību ilgtspējīgai attīstībai ir jāņem vērā vietējie, subnacionālie, valsts un reģionālie apstākļi, atkarībā no valsts un izglītības jomas tajā var tikt pievērsta atšķirīga uzmanība dažādiem ilgtspējīgas attīstības aspektiem. Šī stratēģija ir paredzēta kā elastīgas pamatnostādnes reģiona valstīm ar nosacījumu, ka tās īstenošanu noteiks valstu prioritātes un iniciatīvas, ņemot vērā to īpašās vajadzības un apstākļus.

10. Stratēģija veicina starpresoru⁴ un daudzo ieinteresēto personu sadarbību un partnerattiecības, tādējādi sekmējot materiālu un cilvēkresursu ieguldīšanu IIA.

11. Stratēģijā ir iekļauti dokumenta “Izglītība visiem: Mūsu kolektīvo saistību pildīšana”⁵ pamatnoteikumi.

12. Stratēģija atbalsta daudzpusēju vides un citu tādu attiecīgu vienošanos noteikumu īstenošanu, kuras saistītas ar komunikāciju, izglītību, sabiedrības līdzdalības un informētības paaugstināšanu. Tā arī varētu palīdzēt īstenot Rio Deklarācijas par vidi un attīstību 10. principu, Orhūsas Konvenciju⁶, ANO Tūkstošgades attīstības mērķus⁷ un kvalitatīvu izglītību⁸, sekmējot caurskatāmu, ietverošu un pārskatāmu lēmumu pieņemšanu, kā arī paplašinot cilvēku iespējas.

III. PRINCIPI

13. Ir jāņem vērā, ka jēdziena “ilgtspējīga attīstība” (IA) nozīme pastāvīgi mainās. Tāpēc ilgtspējīgas sabiedrības attīstība jāuzskata par pastāvīgu mācību procesu, izpētot problēmas un dilemmas, kur atbilstošās atbildes un risinājumi var mainīties, palielinoties mūsu pieredzei. IIA mācību mērķiem jābūt saistītiem ar zināšanām, iemaņām, izpratni, attieksmi un vērtībām.

14. IIA joprojām attīstās kā plašs, vispārīgs jēdziens, kas attiecas uz savstarpēji saistītiem vides, ekonomikas un sociālajiem jautājumiem. Tas paplašina jēdzienu “vides izglītība” (VI), kas arvien vairāk attiecas uz dažādiem ar attīstību saistītiem jautājumiem. IIA arī attiecas uz

⁴ Starp valsts struktūrām.

⁵ Dakāras rīcības plāns, UNESCO, 2000. gads

⁶ ANO EEK Konvencija par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju vērsties tiesas iestādēs saistībā ar vides jautājumiem, Orhūsa (Dānija), 1998. gads.

⁷ ANO Tūkstošgades deklarācija, Ģenerālā Asambleja, 8. plenārsēde, 2000. gads.

⁸ Izglītības ministru kopīgais komunikē, UNESCO 32. Ģenerālā konference, 2003. gads

dažādiem attīstības elementiem un citām mērķtiecīgām izglītības formām. Tāpēc vides izglītībai jābūt izstrādātai un papildinātai ar citām izglītības jomām, īstenojot integrētu pieeju izglītībai ilgtspējīgai attīstībai.

15. Papildus citām galvenās IA tēmas ir nabadzības mazināšana, pilsoniskums, miers, ētika, atbildība vietējā un pasaules kontekstā, demokrātija un pārvaldība, tiesiskums, drošība, cilvēktiesības, veselība, dzimumu līdztiesība, kultūras daudzveidība, lauku un pilsētu attīstība, ekonomika, ražošanas un patēriņa modeļi, korporatīvā atbildība, vides aizsardzība, dabas resursu apsaimniekošana un bioloģiskā un ainavas daudzveidība⁹. Lai šādas atšķirīgas tēmas iekļautu IIA, ir vajadzīga holistiska pieeja.¹⁰

16. Īstenojot IIA, jāņem vērā šādas jomas: pamatizglītības uzlabošana, izglītības pielāgošana ilgtspējīgai attīstībai, palielinot sabiedrības informētību un veicinot mācības.¹¹

17. IIA ir jāsekmē cieņa pret dažādām kultūrām un to izpratne, un tajā jāiekļauj to sniegtais ieguldījums. Jāatzīst vietējo iedzīvotāju nozīme, un tie jāiesaista izglītības programmu izstrādāšanas procesā. Jānovērtē tradicionālās zināšanas un jāsauglabā tās kā IIA daļa.

18. Visu līmeņu izglītojamie jārosina izmantot sistēmisku, kritisku un radošu domāšanu un apceri gan vietējā, gan pasaules kontekstā, tie ir priekšnoteikumi darbībai ilgtspējīgas attīstības labā.¹²

19. IIA ir process, kas notiek visu mūžu no agras bērnības līdz augstākajai un pieaugušo izglītībai, un nozīmē vairāk nekā tikai formālo izglītību. Tā kā vērtības, dzīves veids un attieksmes tiek veidotas kopš mazotnes, izglītība bērniem ir īpaši nozīmīga. Tā kā mācīšanās notiek, mums uzņemties dažādas lomas dzīvē, IIA jāuzskata par procesu dzīves garumā. Tai jābūt iekļautai visu līmeņu mācību programmās, tostarp profesionālajā izglītībā, izglītotāju apmācībās un profesionāļu un lēmumu pieņēmēju turpināmizglītībā.

20. Augstākajai izglītībai būtiski jāveicina IIA, attīstot atbilstošas zināšanas un kompetences.

21. IIA jāņem vērā vietējie, valsts un reģionālie apstākļi, kā arī pasaules konteksts, meklējot līdzsvaru starp pasaules un vietējām interesēm.

22. IIA varētu arī veicināt lauku un pilsētu rajonu attīstību, palielinot izglītības pieejamību un uzlabojot tās kvalitāti. Tas būtu īpaši izdevīgi cilvēkiem, kas dzīvo lauku rajonos.

23. Ētisku aspektu, tostarp taisnīguma, solidaritātes un savstarpējās atkarības jautājumu, apsvēršanai šajā paudzē un starp paudzēm, kā arī attiecības starp cilvēkiem un dabu un bagātajiem un trūcīgajiem, ir galvenā nozīme ilgtspējīgā attīstībā, un tāpēc tā ir būtiska IIA. Atbildība ir saistīta ar ētiku, un tā ir praktiski nozīmīga IIA.

24. Formālajai IIA jābūt saistītai ar dzīves un darba pieredzi, kas iegūta ārpus skolas. Izglītotājiem¹³, kas iesaistīti IIA, ir būtiska nozīme šī procesa sekmēšanā un dialoga

⁹ Sk. arī – Pamatnostādnes par īstenošanas plāna projektu izglītības ilgtspējīgai attīstībai desmitgadei, UNESCO, 2003. gads.

¹⁰ Sk. arī – Paziņojums par izglītību ilgtspējīgai attīstībai.

¹¹ Sk. arī – Dienaskārtība 21. gadsimtam

¹² Sk. arī – Paziņojums par izglītību ilgtspējīgai attīstībai.

¹³ Izglītotāji ir skolotāji, lektori, instruktori un citi profesionāļi, kas īsteno izglītības uzdevumus, kā arī brīvprātīgie izglītības līderi.

veicināšanā starp skolēniem un studentiem un iestādēm un pilsonisko sabiedrību¹⁴. Šādi IIA dod izglītībai iespēju pārvarēt tās izolētību attiecībā pret sabiedrību.

25. IIA iekļauj iniciatīvas abpusējas cieņas kultūras attīstīšanai saziņā un lēmumu pieņemšanā, tādējādi pārorientējoties no tikai informācijas nodošanas uz aktīvās mācīšanās veicināšanu¹⁵. Tāpēc IIA jāvērtē atzinīgi saistībā ar tās ieguldījumu interaktīvā un integrētā politikas veidošanā un lēmumu pieņemšanā. Jāņem vērā arī IIA nozīme līdzdalības demokrātijas¹⁶ attīstībā un palielināšanā, īpaši kā ieguldījums sabiedrības konfliktu risināšanā un tiesiskuma sasniegšanā, arī ar vietējās “Dienaskārtības 21. gadsimtam” starpniecību.

26. IIA ir vajadzīga daudzo ieinteresēto personu sadarbība un partnerattiecības. Galvenie dalībnieki ir valdības un vietējās varas iestādes, izglītības un zinātniskais sektors, veselības aprūpes sektors, privātais sektors, rūpniecība, transports un lauksaimniecība, arodbiedrības, plašsaziņas līdzekļi, nevalstiskās organizācijas, dažādas kopienas, vietējie iedzīvotāji un starptautiskās organizācijas.

27. IIA jāveicina daudzpusēju vides līgumu un attiecīgu starptautisku ar IA saistītu līgumu noteikumi.

IV. IETEKME UZ IZGLĪTĪBU

28. IIA paredz to, ka ir pilnīgi jāpārorientējas no zināšanu sniegšanas uz problēmu risināšanu un iespējamo risinājumu noteikšanu. Tāpēc izglītībai jāsauglabā tradicionālā orientēšanās uz atsevišķiem priekšmetiem, vienlaikus ļaujot veikt daudznozaru un starpnozaru reālās dzīves situāciju izpēti. Tas var ietekmēt mācību programmu struktūru un mācību metodes, paredzot to, ka izglītojamie vairs nav tikai devēji, bet izglītojamie – tikai saņēmēji. Tā vietā abām pusēm jāveido komanda.

29. Formālās izglītības iestādēm ir būtiska nozīme spēju attīstīšanā no mazotnes, sniedzot zināšanas un ietekmējot attieksmi un uzvedību. Ir svarīgi nodrošināt, lai visi skolēni un studenti iegūst atbilstošas zināšanas par IA un ir informēti par to lēmumu ietekmi, kas neatbalsta ilgtermiņa attīstību. Izglītības iestādei kā veselumam, tostarp skolēniem un studentiem, skolotājiem, vadītājiem un pārējam personālam, kā arī vecākiem, jāņem vērā IA principi.

30. Ir svarīgi atbalstīt neformālās un neoficiālās IIA darbības, jo tās ir būtisks papildinājums formālajai izglītībai, arī pieaugušo izglītībā. Neformālajai IIA ir īpaša nozīme, jo tā bieži ir vairāk orientēta uz izglītojamo, tai ir raksturīgāka līdzdalība, un tā veicina mūžizglītību. Neoficiālā izglītība darbavietā paaugstina gan darba devēju, gan darbinieku profesionalitāti. Tāpēc jāatzīst un jāveicina sadarbība starp dažādajiem dalībniekiem, kas iesaistīti visos IIA veidos.

31. Lai IIA būtu veiksmīga, īpaši svarīga ir atbilstoša izglītojamā sākotnējā sagatavošana un pārkvalificēšanās, kā arī viņu iespējas dalīties pieredzē. Izglītojamie, kuri ir vairāk informēti un kuriem ir zināšanas par ilgtermiņa attīstību, īpaši par IA aspektiem viņu darbības jomās, var strādāt efektīvāk un mācīt, pamatojoties uz savu pieredzi. Mācībām arī jābūt cieši saistītām ar attiecīgajiem izpētes secinājumiem par IA.

¹⁴ Sk. arī – Paziņojums par izglītību ilgtermiņai attīstībai.

¹⁵ Saloniku deklarācija; Saloniki, Grieķija, 1997. gads. Dažās valstīs termina “aktīvā mācīšanās” nozīmē lieto terminu “sociālā mācīšanās”.

¹⁶ Dienaskārtība 21. gadsimtam

32. Mācības un mācīšanos IIA būtiski uzlabo mācību materiālu saturs, kvalitāte un pieejamība. Tomēr šādi materiāli nav pieejami visās valstīs. Tā ir problēma visam formālās izglītības sektoram, kā arī neformālajai un neoficiālajai izglītībai. Tāpēc jāvelta ievērojamas pūles, lai tos izstrādātu un reproducētu. Jāveicina formālās un neformālās izglītības mācību materiālu saskaņotība, un ir jānodrošina, ka tie ir saistīti ar IA un vietēji pieejami.

33. Lai būtu efektīva, IIA

(a) jāizskata divos veidos: (i) integrējot IIA tēmas visos konkrētajos priekšmetos, programmās unursos un (ii) nodrošinot specifisko priekšmetu programmas unursos;

(b) jāpievērš uzmanība tam, lai dotu iespēju iegūt jēgpilnu mācīšanās pieredzi, kas veicina noturīgu uzvedību, arī mācību iestādēs, darbavietā, ģimenēs un kopienās;

(c) jāpalielina izglītības kopienas locekļu un citu ieinteresēto personu sadarbība un partnerattiecības. Turpmāka privātā sektora un rūpniecības nozares iesaistīšanās izglītības procesos palīdzēs risināt jautājumus, kas saistīti ar strauju tehnoloģisko attīstību un izmaiņām darba apstākļos. Mācību darbību ciešā saikne ar sabiedrību ļaus izglītojamiem iegūt papildu praktisko pieredzi;

(d) jāsniedz ieskats pasaules, reģionālajās, valsts un vietējās problēmās, izskaidrojot tās ar dzīves cikla pieeju un pievēršot uzmanību ne tikai ietekmei uz vidi, bet arī ekonomiskajām un sociālajām sekām, ņemot vērā gan dabisko vidi, gan cilvēku izmainīto vidi;

(e) jāizmanto dažādas mācību metodes, kas sekmē līdzdalību, ir orientētas uz procesu un risinājumiem un ir pielāgotas izglītojamo vajadzībām. Papildus tradicionālajām metodēm izmantojamas šādas metodes: diskusijas, konceptuālo un uztveres karšu veidošana, filozofiska izpēte, vērtību noskaidrošana, simulācijas, scenāriji, modelēšana, lomu spēles, spēles, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas (IKT), aptaujas, situāciju izpētes, ekskursijas un ārpusklases mācības, projekti, ko vada izglītojamie, labas pieredzes analīze, pieredzes iegūšana darbavietā un problēmu risināšana;

(f) jābūt atbalstītai ar attiecīgiem mācību materiāliem, piemēram, metodoloģiskajām, pedagoģiskajām un didaktiskajām publikācijām, mācību grāmatām, uzskates līdzekļiem, brošūrām, situāciju izpētei un labas pieredzes piemēriem, elektroniskajiem, audio un video avotiem.

34. Valdībām jāatbalsta neformālā un neoficiālā izglītība, jo informētiem pilsoņiem un zinošiem patērētājiem ir būtiska nozīme ilgtspējības pasākumu īstenošanā, izdarot izvēles un veicot darbības, ieskaitot vietējo "Dienaskārtību 21. gadsimtam".

35. Neformālās un neoficiālās izglītības, arī sabiedrības informēšanas programmu mērķim ir jābūt labākas izpratnes nodrošināšanai attiecībā uz saiknēm starp sociālajiem, ekonomiskajiem un vides jautājumiem vietējā un pasaules kontekstā, arī laika perspektīvā. Kopienām, ģimenēm, plašsaziņas līdzekļiem un nevalstiskajām organizācijām ir būtiska nozīme sabiedrības informētības par IA paaugstināšanā.

36. Nevalstiskās organizācijas (NVO) ir svarīgas neoficiālās un neformālās izglītības nodrošinātājas, un tās var īstenot pilsonisko iespēju paplašināšanas procesu, kā arī uzkrāt zinātniskās pieredzes un faktu integrēšanu un transformēšanu viegli saprotamā informācijā. Ir jāatzīst, jāveicina un jāatbalsta to vidutāju funkcija starp valdībām un vispārējo sabiedrību. Partnerattiecības starp NVO, valdībām un privāto sektoru būtiski palielinātu IIA nozīmi.

37. Plašsaziņas līdzekļi ir nozīmīgs spēks, kas nosaka patērētāju, īpaši bērnu un jaunu cilvēku, izvēles un dzīves veidu. Jāmobilizē to zinātība un izplatīšanas kanāli, lai nodotu uzticamu informāciju un galvenos vēstījumus jautājumos, kas saistīti ar IA.

38. Valsts, reģionālo un pasaules ilgtspējību var veicināt visi darbaspēka sektori. Specializētu mācību programmu izstrādāšana profesionāļu un lēmumu pieņēmēju zināšanu un iemaņu nodrošināšanai, lai veicinātu IA, ir atzīta par izglītības ilgtspējīgai attīstībai nozīmīgu daļu.

39. Tādējādi arodizglītībai un turpināmizglītībai ir ļoti svarīga nozīme, un tāpēc tā jānodrošina lēmumu pieņēmējiem un visiem profesionāļiem, īpaši tiem, kas ir saistīti ar plānošanu un pārvaldību. Tās mērķim jābūt tādu zināšanu un informētības veicināšanai, kas ir saistītas ar IA. Turpināmizglītībai ir divas galvenās darbības jomas: a) zināšanu un iemaņu uzlabošana un b) dažādās profesijās un dažādās situācijās vajadzīgu jaunu kompetenču sniegšana. Turpināmizglītība ir viena no jomām, kas gūtu labumu no sadarbības starp izglītības sektoru, ieinteresētajām personām un sabiedrību kopumā.

40. Mācību programmās jāvelta uzmanība galvenajām IA tēmām, bet tajā pašā laikā jāņem vērā dažādu profesiju vajadzības un šo tēmu svarīgums to darbības jomās. Īpaša uzmanība jāvelta priekšmetiem, kas saistīti ar profesijas primāro atbildību un tās ekonomiskajām un sociālajām ietekmēm un ietekmi uz vidi.

41. Lai IIA kļūtu par dienaskārtības daļu saistībā ar ilgtspējīgākas sabiedrības izveidošanu, izglītībā ir jāveic izmaiņas. Jāveicina izpēte, kas sekmētu IIA. Ir jāpastiprina ieinteresēto personu sadarbība un partnerattiecības izpētes un attīstības darbībās, sākot no jautājumu noteikšanas līdz darbam ar jaunajām zināšanām un to padarīšanai par zināmām un izmantotām. Dalībniekiem jādalās izpētes un izstrādes centieni rezultātos vietējā, reģionālā un pasaules mērogā, un tie jāiekļauj dažādās izglītības sistēmas daļās, pieredzē un praksē.

V. ĪSTENOŠANAS PAMATNOSTĀDNES

1. Nacionālā/valsts mēroga īstenošana

42. Katra valsts ir atbildīga par šīs stratēģijas īstenošanu. Lai iekļautu IA perspektīvas visā izglītībā, būs vajadzīgs spēcīgs politiskais atbalsts visos pārvaldības līmeņos. Tāpēc valstīm iesaka pārtulkot šo stratēģiju valsts valodā (valsts valodās) un pēc vajadzības – minoritāšu valodā (valodās), to izplatīt attiecīgajām institūcijām un izraudzīties kontaktiestādi.

43. Lai efektīvi īstenoti šo stratēģiju, tās noteikumi ir jāintegrē valsts un vietējās varas iestādes plānošanas, investīciju un vadības stratēģijās visos izglītības līmeņos un visās izglītības iestādēs un organizācijās. Vienlaikus īstenošanai jābūt saskaņā ar citām attiecīgām valsts, divpusējām un daudzpusējām iniciatīvām un jāgūst no tām labums. Tiesiskie, ekonomiskie un komunikācijas līdzekļi jāpielāgo valsts apstākļiem. Tādējādi valstis pēc vajadzības īstenoju noteikumus saistībā ar saviem tiesību aktiem, politiku un darbības pamatnostādnēm.

44. Valstīm jānosaka tās savas spēkā esošās saistības attiecībā uz komunikāciju, izglītību un sabiedrības līdzdalību, kā arī informētības palielināšanu, kas noteiktas starptautiskos ar vidi saistītos un citos attiecīgos līgumos, lai tās īstenoju saskaņā ar IIA starpniecību.

45. Izglītības sektorā ir daudzi dalībnieki, kuru darbību dažādās valstīs reglamentē dažādas pārvaldības sistēmas. Tas ir arī pielāgots dažādu vecumu cilvēkiem dažādās dzīves situācijās.

Jāņem vērā un jāīsteno vajadzīgās politikas veidošanas un izglītības sektora darbības pamatnostādņu reformas, pamatojoties uz uzticību, inkluzivitāti un subsidiaritāti, un jāveicina pašnovērtēšana. Svarīgi, lai tie, kas ir atbildīgi par formālo, neformālo un neoficiālo izglītību, īstenojot šo stratēģiju, sadarbotos ar citām attiecīgajām valsts institūcijām.

46. Sadarbība, dalīta atbildība un visu attiecīgo valsts institūciju vadība ir jāatzīst par svarīgu mehānismu labā pārvaldībā un ir jānostiprina. Jo īpaši jāsadarbojas Izglītības un Vides ministrijām un tām jāuzņemas vadība, ierosinot un veicinot turpmāku IA problēmu integrāciju formālās izglītības politikā, programmās un mācību programmās visos līmeņos, kā arī jānovērtē stratēģijas īstenošana. Tomēr ir vajadzīga arī cieša un efektīva sadarbība ar citām sabiedriskajām institūcijām, kā arī ar ieinteresētajām personām, īpaši – ar institūcijām, kas ir atbildīgas par ekonomiku.

47. Ir vajadzīgs koordinācijas mehānisms, lai īstētu šo stratēģiju valsts līmenī, kā arī lai dalītos informācijā un veicinātu dažādu dalībnieku partnerattiecības¹⁸. Viena iespēja ir izveidot “nacionālo IIA platformu”, iespējams, ilgtspējīgas attīstības padomju vai citu attiecīgu institūciju pārraudzībā, apvienojot dažādu sektoru profesionāļus.

48. Nacionālajiem¹⁹ (valsts) īstenošanas plāniem jābūt īstenošanas pamatelementam. Valstīm jāpieņem lēmums par institūciju, kas būs atbildīga nacionālā īstenošanas plāna izstrādāšanu.

49. Nacionālais īstenošanas plāns jāizstrādā, izmantojot līdzdalības pieeju. Šādi jāiesaista visas attiecīgās ieinteresētās personas. Tajā ir jāņem vērā situācija valstī. Atzīstot to, ka valstis varētu vēlēties noteikt savas prioritātes un īstenošanas plānus atbilstoši savām vajadzībām, politikām un programmām, šīs nodaļas noteikumi var būt norādes šajā darbā. Nacionālajos īstenošanas plānos jāņem vērā mērķi, darbības, līdzekļi, pagaidu grafiks, ieviešanas un izvērtēšanas instrumenti.

2. Darbību jomas

Nodrošināšana, lai politikā, reglamentējošajās un darbības pamatnostādņēs tiktu atbalstītu IIA veicināšana

50. Politikai, tiesību aktiem, darbības pamatnostādņēm un mācību programmām jābūt saistītām ar IIA un jāatbalsta tā. Galvenās darbības šī mērķa sasniegšanai varētu būt šādas: pieņemt pamatnostādnes IIA visos izglītības līmeņos; veicināt starpresoru un daudzo ieinteresēto personu sadarbības attīstību, vajadzības gadījumā arī konsultatīvo mehānismu izveidi; integrēt IIA principus augstākās izglītības visu līmeņu studiju programmās un īpašajosursos, īpaši sākotnējā skolotāju sagatavošanā; uzlabot izglītības iestāžu nodrošinājumu un vadību saistībā ar IA un nostiprināt saikni starp dabas, ekonomikas, politikas un sociālo zinātņu starpnozaru, daudzozaru un specializētajās studijās. Starpnozaru un specializētajām studijām jābūt atbilstoši līdzsvarotām.

IA veicināšana ar formālās, neformālās un neoficiālās izglītības starpniecību

51. Jāveicina sabiedrības informētība par IA formālās izglītības iestādēs, kā arī kopienās, ģimenēs, plašsaziņas līdzekļos un NVO un ar to starpniecību.

¹⁸ Dažas valstis ir ieviesušas “zināšanu pārvaldības” pieeju

¹⁹ Valstīs, kurās ir federāla pārvaldes struktūra, visas atsaucies uz nacionālajiem plāniem attiecas uz valsts un vajadzības gadījumā tās sastāvā esošo subjektu plāniem.

52. Pastāvīgi ir jāuzlabo profesionālās iemaņas un zināšanas saistībā ar ilgtspējīgu attīstību, un tām jāklūst par mūžizglītības daļu indivīdiem, tostarp tiem, kas strādā tādos sektoros kā valsts pārvalde, rūpniecība, transports un lauksaimniecība. Lai konkretizētu jēdzienu “ilgtspējīga attīstība”, arī turpmāk pastāvīgi jāattīsta jaunas zināšanas un jāievieš jaunas iemaņas, jo daudzas speciālo zināšanu jomas pastāvīgi attīstās.

53. Galvenās darbības šī mērķa sasniegšanai varētu būt šādas: piedāvāt ar IA saistītas turpinājumizglītības mācību iespējas profesionāļiem, tostarp tiem, kas darbojas plānošanas, pārvaldības un plašsaziņas līdzekļu jomās; veicināt un atbalstīt uz kopienu balstītas darbības, lai paaugstinātu informētību par IA; attīstīt sadarbību ar NVO un atbalstīt to darbības izglītības jomā; veicināt formālo audzināšanas iestāžu un neformālo organizāciju sadarbību, kā arī neoficiālās darbības; rosināt plašsaziņas līdzekļus informēt vispārējo sabiedrību un organizēt diskusiju par jautājumiem, kas saistīti ar IA.

Kompetences attīstīšana izglītības sektorā, lai iesaistītos IIA

54. Visu līmeņu izglītotājiem, līderiem un lēmumu pieņēmējiem jāpalielina savas zināšanas par izglītību ilgtspējīgai attīstībai, lai viņi varētu nodrošināt atbilstošus norādījumus un atbalstu. Tāpēc visos gan formālās, gan neformālās izglītības līmeņos ir vajadzīgi kompetenci paaugstinoši centieni.

55. Galvenās darbības šī mērķa sasniegšanai varētu būt šādas: veicināt izglītības sistēmas personāla kompetences attīstību, arī līderu darbības, lai paaugstinātu viņu informētību par jautājumiem, kas saistīti ar IA; izstrādāt kritērijus profesionālās kompetences izvērtēšanai IIA; ieviest un attīstīt IA pārvaldības sistēmas formālās audzināšanas iestādēs un neformālās izglītības vidē; iekļaut ar IA saistītus jautājumus visu līmeņu izglītības izglītojamā mācību un pārkvalifikācijas programmās un rosināt izglītojamā, tostarp tos, kas ir iesaistīti neformālajā un neoficiālajā izglītībā, dalīties pieredzē.

IIA atbilstošu līdzekļu un materiālu pieejamības nodrošināšana

56. Jāizstrādā materiāli visu līmeņu IIA vajadzībām gan vispārējiem kursiem un specializētajai izglītībai, gan pašmācībai, un tie jāpielāgo vietējiem apstākļiem un vajadzībām.

57. Galvenās darbības šī mērķa sasniegšanai varētu būt šādas: veicināt materiālu izstrādi un izgatavošanu izglītojamā, izglītojamiem un pētniekiem visos izglītības un mācību līmeņos, īpaši vietējās valodās; veicināt elektronisko, audio, video un multimediju avotu un uzskates līdzekļu izstrādi un izmantošanu gan mācību mērķim, gan – lai dalītos informācijā. atvieglot pieeju resursiem un informācijai, kas ir saistīta ar IIA, izmantojot elektroniskos līdzekļus un internetu nodrošināt formālās, neformālās un neoficiālās izglītības saskaņu, izstrādāt attiecīgas izplatīšanas stratēģijas.

IIA izpētes un attīstības veicināšana

58. Jāpēta un jāattīsta dažādas IIA jomas, piemēram, efektīvas mācīšanās metodes, novērtēšanas līdzekļi, attieksmju un vērtību veidošana, skolu/institūciju attīstība un IKT ieviešana. IIA pētniecībai un attīstībai jānodrošina pastāvīgs pamats IIA attīstīšanai.

59. Dalībniekiem jādalās izpētes un izstrādes centienu rezultātos vietējā, reģionālā un pasaules mērogā, un tie jāiekļauj dažādās izglītības sistēmas daļās.

60. Galvenās darbības šī mērķa sasniegšanai varētu būt - ierosināt un veicināt izpēti un izstrādāt: IIA saturu un mācību un mācīšanās metodes; IIA ekonomiskos efektus un stimulus IIA; veidus, kā saistīt IA aspektus un to vietējo kontekstu ar dažādiem priekšmetiem, dodot priekšroku pētniecībai, kurā apkopoti dažādi IA aspekti; rādītājus un novērtēšanas līdzekļus IIA; un dalīties izpētes rezultātos un labas pieredzes piemēros.

3. Starptautiskā sadarbība

61. Sadarbība izglītības ilgtspējīgai attīstībai jomā papildus IIA nostiprināšanai un pilnveidošanai valstīs var palīdzēt nodrošināt savstarpēju sapratni, nostiprināt uzticēšanos un attīstīt cieņu pret kultūras vērtībām, tādējādi izveidojot draudzīgas attiecības starp tautām un valstīm un veicinot mieru un pārticību.

62. Reģionu līmenī ir jāpārskata un jāveicina stratēģijas īstenošana un jāatbalsta sadarbība IIA jomā. Reģionu procesā jāņem vērā citi notikumi, kas norisinās saistībā ar ANO Izglītības ilgtspējīgai attīstībai desmitgadi un kas uzskatāmi par ieguldījumu globālajās ar IIA saistītajās iniciatīvās.

63. Reģionam ir liela pieredze starptautiskās sadarbības izglītības, īpaši augstākās izglītības, jomā. Vairāki valsts un subreģionāla mēroga tīkli, izglītības, darba grupas, augstskolu tīkli un asociācijas, programmas un partnerības ir sākušas darbu ar daudzozaru izglītības izstrādi, lai rastu risinājumus problēmām, kas saistītas ar ilgtspējīgu attīstību. Ir jānoskaidro, kā vislabāk izmantot to pieredzi un iespējas, lai veicinātu IIA. Ir jāveic arī izpēte ar IIA saistītos jautājumos, kam joprojām starptautiskā līmenī nav piešķirta liela nozīme. IIA jomā starptautiski jāsadarbjas arī pirmsskolas un skolas izglītībā.

64. Reģionālajiem un subreģionālajiem forumiem, kuros tiek izglītības kopienas locekļi, piemēram, civildienesta ierēdņi, izglītotāji un pētnieki, un citi saistīti dalībnieki, lai dalītos pieredzē un labas prakses piemēros ar IA un IIA saistītos jautājumos, jāpiešķir augsta prioritāte.

65. Saistībā ar IIA sarežģītību papildus izglītības kopienai darbā ar stratēģijas īstenošanu uz partnerattiecību pamata ir jāpieaicina citi attiecīgie starptautiskie dalībnieki. Tas ir īpaši svarīgi starptautiskajai sadarbībai, kuras mērķis ir pilnveidot dažādu profesionāļu un lēmumu pieņēmēju zināšanas un iemaņas, kas ir saistītas ar IIA.

66. Dažādās ANO EEK reģiona daļās pieredze un vajadzības ir atšķirīgas. Ir jānostiprina apakšreģionālā sadarbība. Tas dotu iespēju cieši sadarboties jautājumos, kas ir ļoti svarīgi attiecīgajam apakšreģionam, tādējādi palīdzot valstīm sasniegt labākos praktiskos rezultātus.

67. Ir jāveic dažādu apakšreģionu vajadzību papildu novērtējums. Īpaša uzmanība jāvelta Austrumeiropai, Kaukāzam un Viduseiropai (*EECCA*)²⁰ un Dienvidaustrumeiropai, risinot to galvenās problēmas vides izglītības un izglītības ilgtspējīgai attīstībai jomās. Dažas no to problēmām ir atbilstošu mācību materiālu trūkums, nepietiekamā augstākās izglītības un pētniecības institūciju iespēju izmantošana, kvalificētu izglītotāju trūkums un nepietiekama informētības palielināšana, kā arī starpresoru un daudzo ieinteresēto personu sadarbība IIA jomā nav pietiekama. Vēl viena problēma, kas risināma Dienvidaustrumeiropā un *EECCA*, ir to bērnu zemais izglītības līmenis, kuri dzīvo lauku rajonos, kā arī to finansiālo un cilvēkresursu deficīts, kas vajadzīgi, lai šajos rajonos attīstītu IIA. Tāpēc iespēju

²⁰ Sk. arī - Vides partnerattiecības ANO EEK reģionā: Vides stratēģija Austrumeiropas, Kaukāza un Centrālāzijas valstīm. Stratēģiskās pamatnostādnes, 5. ministru konference "Vide Eiropai", Kijeva, 2003. gads.

palielināšanas, finansiālās palīdzības un atbalsta nodrošināšana izglītības, pētniecības un sabiedrības informēšanas programmām IIA jomā valstīs ar pārejas ekonomiku jāatzīst par būtisku jautājumu, un valdībām, attiecīgajām organizācijām un donoriem tas atbilstoši jāizskata.²¹

68. Būtiskākie pasākumi varētu būt šādi: nostiprināt esošās reģionālās un apakšreģionālās savienības un tīklus, kas strādā IIA jomā un veicināt mērķsadarbības programmas, divpusēju sadarbību un partnerības; vajadzības gadījumā izmantot spēkā esošos starptautiskos juridiski saistošos tiesību aktus, piemēram, Orhūsas Konvenciju un citas attiecīgas vienošanās, lai palielinātu informētību par IA; veicināt dalīšanos labas prakses piemēros un pieredzē, inovācijās un informācijā par valstu pieredzi un projektiem par sadarbības attīstību jautājumos, kas saistīti ar IIA, piemēram, izmantojot IKT līdzekļus un ANO EEK tīmekļa vietni; iekļaut IIA attiecīgās divpusējās un daudzpusējās programmās; veicināt NVO un citu galveno grupu dalību starptautiskajā sadarbībā IIA jomā; veicināt un koordinēt starptautiskos pasākumus informētības par IA palielināšanai un rosināt dalīšanos pieredzē.

69. Lai nodrošinātu efektīvu reģionālo pārvaldi un saziņu, ir jāizveido IIA kontaktiestādes visās ANO EEK dalībvalstīs un attiecīgajās starptautiskajās organizācijās. Lai pārraudzītu stratēģijas īstenošanu, var tikt izveidota koordinācijas komiteja, kurā ir izglītības un vides (vai citu attiecīgu) sektoru pārstāvji. Process "Vide Eiropai" var tikt izmantots kā partnerattiecību platforma reģionālajai sadarbībai IIA jomā un ANO EEK Vides politikas komiteja – kā organizācija, kas pārskata progresu šīs stratēģijas īstenošanā saskaņā ar komitejas darba programmu.

70. Konferencēs "Vide Eiropai" ministri var vēlēties apspriest progresu šīs stratēģijas īstenošanā, pamatojoties uz nacionālajiem un citiem attiecīgajiem pārskatiem. Ekoloģiskās efektivitātes pārskatos var tikt iekļauts arī novērtējums izskatīto valstu centieniem IIA jomā.

4. Funkcijas un pienākumi

71. Valdībām jābūt aktīvām, sekmējot un atvieglojot šīs stratēģijas īstenošanu savās valstīs. Tām jānovērtē un regulāri jāpārbauda tās īstenošana visos pārvaldes līmeņos.

72. Vietējās izglītības iestādes un formālās izglītības iestādes tiek rosinātas uzņemties atbildību par attiecīgo stratēģijas noteikumu īstenošanu un tās pārraudzību.

73. Saistītās ieinteresētās personas, tostarp vietējās institūcijas, izglītības un zinātniskais sektors, veselības aprūpes sektors, privātais sektors, rūpniecība, transports un lauksaimniecība, arodbiedrības, plašsaziņas līdzekļi, nevalstiskās organizācijas, dažādas kopienas, vietējie iedzīvotāji un starptautiskās organizācijas, jāaicina noteikt savas prioritātes un uzņemties atbildību par stratēģijas īstenošanu un stratēģijas pārraudzīšanu.

5. Finanšu jautājumi

74. Pienācīgu finanšu līdzekļu nodrošināšana stratēģijas īstenošanai ir būtisks priekšnoteikums tam, lai tā būtu veiksmīga. Lai precīzi novērtētu īstenošanas pasākumu izmaksas, kas vajadzīgas, lai sasniegtu šīs stratēģijas mērķi un šī ieguldījuma atmaksāšanos, ir svarīgi izprast izglītības vērtību, ieviešot IA politiku un praksi sabiedrībā. Izglītība jāuzskata par ieguldījumu, kas atmaksāsies ilgtermiņā.

²¹ Sk. arī - Īstenošanas plāns; Pasaules sammits par ilgtspējīgu attīstību.

75. Šīs stratēģijas īstenošanas izmaksas parasti jāsedz katrai valstij. Tāpēc valdībām ir jānodrošina, lai būtu pieejami atbilstoši resursi. Daudzas no ierosinātajām darbībām var veikt papildus tiem attīstības darbiem, ko izglītības sektorā jau veic. Dažas darbības varētu būt vieglāk īstenojamas kā apakšreģionāli vai reģionāli projekti.

76. Valdībām jāapsver budžetu un ekonomisko stimulu izmantošana IIA finansēšanai visā izglītībā, arī stipendiju ieviešanai IIA jomā un resursu palielināšanai izglītības iestādēs. Jācenšas iekļaut IIA komponentus attiecīgajās divpusējās un daudzpusējās programmās. Var tikt izveidotas partnerības, un tās jāveicina meklēt starptautisko investīciju aģentūru un privātā sektora atbalstu, arī ieguldījumus natūrā. Stratēģijas īstenošanas pirmajā posmā finansiālā palīdzība dažām reģiona daļām, īpaši *EECCA* un Dienvideiropas valstīm, ir svarīga, lai palīdzētu tām sākt šo procesu.

6. Novērtēšana un grafiks

77. Lai novērtētu stratēģijas īstenošanu, jānosaka termiņš un jāizstrādā rādītāji. Iespēju nodrošināšana cilvēkiem darboties IA labā ir jautājums, kas saistīts ar izglītības kvalitāti un viņu studiju rezultātiem. IA aspektu ieviešana visā izglītībā un līmeņos ir ilgs process, un tāpēc rezultātu var noteikt tikai ilgā laikposmā.

78. Stratēģijas īstenošana jāuzskata par pastāvīgu procesu. Tomēr, lai veicinātu tās progresa novērtēšanu, tiek izdalītas trīs īstenošanas fāzes:

I fāze (līdz 2007. gadam): labs pamats, lai sāktu īstenošanu; katrai valstij iesaka noteikt, kuras darbības saistībā ar Stratēģijas uzdevumu tā jau veic. Uz to attiecas pašreizējās politikas, juridisko un darbības pamatnostādņu, finanšu mehānismu un izglītības darbību pārskatīšana, kā arī jebkādu šķēršļu un nepilnību noteikšanu. Jāapsver koriģējošas darbības trūkumu novēršanai un jāizstrādā attiecīgā nacionālā īstenošanas plāna projekts. Jāizstrādā novērtēšanas metodes un rādītāji IIA īstenošanai, īpaši kvalitatīvas metodes un rādītāji. Konferencē “Vide Eiropai” ministri var paust savu uzticību stratēģijai, cildināt panākumus, dalīties jautājumos un problēmās un ziņot par progresu savās nacionālajās/valsts stratēģijās.

II fāze (līdz 2010. gadam): stratēģijas noteikumu īstenošanai vajadzības gadījumā jau jānorisinās pilnībā. Šajā saistībā valstīm jāpārskata sasniegtais progress to attiecīgo nacionālo/valsts stratēģiju īstenošanā un vajadzības gadījumā tās jāpārskata.

III fāze (līdz 2015. gadam un vēlāk): valstīm jāpasniedz būtisks progress IIA īstenošanā.

79. Lai palīdzētu veikt uz procesu orientētu stratēģijas novērtēšanu un salīdzinošo novērtēšanu, jāapskata vairāki jautājumi. Starp tiem ir šādi piemēri: to līderu un koordinātoru noteikšana, kuri vadīs stratēģijas īstenošanu; politika, juridiskās un darbības pamatnostādnes stratēģijas atbalstam; pamatnostādnes starpvaldību un daudzo ieinteresēto personu sadarbībai un partnerībām; formālās izglītības programmu un mācību programmu svarīgums; sākotnējās un pastāvīgās mācības ar IA saistītos jautājumos, īpaši izglītojamiem; līdzekļi un materiāli IIA vajadzībām; pētniecība un attīstība saistībā ar IIA; neformālās un neoficiālās izglītības attīstība un mediju iesaistīšana un to ietekme uz izglītojamiem.

Piezīme

Informācijai ir pieejami divi pamatdokumenti: viens – par agrākiem un pašreizējiem procesiem izglītības ilgtspējīgai attīstībai jomā (CEP/AC. 13/2004/8/Add.1), un otrs – dokuments, kurā izskaidroti atsevišķi stratēģijā izmantoti termini (CEP/AC.13/2004/8/Add.2).